

BIND-KRACHT IN ARMOEDE

Bind-Kracht in
Armoede
*Krachtgerichte hulpverlening
in dialoog*

Koen Vansevenant, Kristel Driessens
& Tine Van Regenmortel

lannoo**campus**

In deze reeks: *Bind-Kracht in Armoede* is eerder verschenen:
Driessens, Kristel & Van Regenmortel, Tine, *Bind-Kracht in Armoede. Leefwereld en hulpverlening*. Leuven: LannooCampus.

vormgeving Studio Lannoo
omslagfoto Caroline Van Poucke
De personen op de cover zijn een coach en trainer van Bind-Kracht.

© De auteurs & Uitgeverij LannooCampus, 2009
D/2024/45/585 – ISBN 9789020973976 – NUR 752

Niets van deze uitgave verveelvoudigd worden en of
of openbaar gemaakt, door middel van druk, fotokopie,
microfilm, of op welke andere wijze dan ook, zonder
voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Uitgeverij LannooCampus
Vaartkom 41 bus 01.02
3000 Leuven
België
www.lannoo-campus.com
www.bindkracht.be

Postbus 23202
1100 DS Amsterdam
Nederland

Inhoud

Een dank je wel!	<u>9</u>
Algemene inleiding	<u>11</u>
Deel I · Een nieuw vormingsconcept	<u>13</u>
Inleiding	<u>15</u>
Hoofdstuk 1 · Bind-Kracht in Armoede	<u>17</u>
1. <i>Wat is Bind-Kracht?</i>	17
2. <i>De tien krachtlijnen van Bind-Kracht</i>	18
3. <i>Hoe is Bind-Kracht tot stand gekomen?</i>	22
Hoofdstuk 2 · Van inzichten naar vormingspakketten	<u>25</u>
1. <i>De eigenheid van de vormen van Bind-Kracht</i>	26
2. <i>Een kennismaking met Bind-Kracht in vier dagen</i>	27
3. <i>Een verdiepend vormingspakket van tien dagen</i>	29
4. <i>Vorming aan vrijwilligers</i>	32
5. <i>Investeren in (na)vorming</i>	35
Hoofdstuk 3 · Participatie van personen die in armoede leven binnen vorming	<u>37</u>
1. <i>In dialoog met mensen in armoede</i>	38
2. <i>Bind-Kracht en coaches</i>	38
3. <i>Ervaringen van coaches</i>	39
4. <i>Meerwaarde voor de verschillende betrokken partijen</i>	43
5. <i>Randvoorwaarden voor de samenwerking met coaches</i>	45
6. <i>Dialoog geeft meerwaarde</i>	51

Deel II: Bouwen aan krachtgerichte hulpverleningsrelaties	<u>53</u>
Inleiding · De onmacht van de hulpverlener	<u>55</u>
Hoofdstuk 4 · Bewust werken vanuit een visie	<u>57</u>
1. <i>Bewustwording van de visie</i>	57
2. <i>De Bind-Krachtvisie op armoede en armoedebestrijding</i>	65
Hoofdstuk 5 · Stilstaan bij de binnenkant. De leef- en ervaringswereld	<u>75</u>
1. <i>Het perspectief van de hulpverlener</i>	76
2. <i>Het perspectief van de hulpvrager in armoede</i>	79
3. <i>Naar een integrale kijk op armoede</i>	85
Hoofdstuk 6 · Over spanningsvelden en rolpatronen	<u>89</u>
1. <i>Omgaan met spanningsvelden in de hulpverlening</i>	90
2. <i>Het mandaat en de positie als hulpverlener</i>	95
3. <i>De rollen van de hulpverlener</i>	97
4. <i>Een voorbeeld van een positieve rolevolutie</i>	103
5. <i>De rolinvulling van de hulpvragers als uitdaging voor passende rolontwikkelingen</i>	106
Hoofdstuk 7 · De krachtgerichte basishouding	<u>115</u>
1. <i>De coaches over de basishouding</i>	116
2. <i>Onevenwicht in een relatie als grens en uitdaging</i>	117
3. <i>Vanuit een positieve basishouding werken aan verbinding</i>	119
4. <i>Basishouding en kernkwaliteiten</i>	121
5. <i>Relatieontwikkeling en werken met een dubbelkwadrant</i>	125
6. <i>Een krachtgerichte basishouding</i>	127
7. <i>Besluit</i>	131
Hoofdstuk 8 · Empowerment in de hulpverlening	<u>133</u>
1. <i>Empowerment als verbindend kader</i>	133
2. <i>Empowerment als versterkingsproces</i>	136
3. <i>Empowerment als verbindingsproces</i>	142
4. <i>Veerkracht als uitdaging en paradox</i>	147
5. <i>Van bouwstenen naar een gefaseerd hulpverleningsproces</i>	152

Deel III · Hulpverlening als een participatieproces met duurzame groei als resultaat	<u>153</u>
Inleiding	<u>155</u>
Hoofdstuk 9 · Het eerste onthaal	<u>157</u>
1. Elke hulpvraag ernstig nemen	157
2. Een botsing van twee werelden	159
3. De samenhang tussen instrumenteel en expressief handelen	161
4. Types van hulpvragen en hun benaderingswijzen	165
5. De nood aan een warm onthaal	171
Hoofdstuk 10 · Exploreren en basisrechten herstellen	<u>173</u>
1. Kansen en valkuilen bij de ontwikkeling van een stappenplan	173
2. Een botsing van werelden	175
3. Een dynamisch exploratieproces	176
4. Omgaan met de verschillende reactiewijzen van hulpvragers	178
5. Technieken van actief luisteren en exploreren	182
6. Technieken van exploratie en dialoog	183
7. Afronding van de fase van exploratie en herstel van basisrechten	188
Hoofdstuk 11 · Stabiliseren en komen tot gedeelde inzichten	<u>191</u>
1. In dialoog werken aan gedeelde inzichten	191
2. Werken naar een gedeelde kijk	196
3. Werken aan gedeelde inzichten in dialoog met Anja	198
4. Een overzicht van technieken voor deze fase	201
5. Werken van inzicht naar uitzicht	207
Hoofdstuk 12 · Samen op weg naar duurzame resultaten	<u>211</u>
1. Vooruitgang en crisis gaan vaak hand in hand	211
2. In dialoog doelgericht afspraken maken	212
3. Opvangen van niet nagekomen afspraken	213
4. Crisis als leermoment. De relatie als spiegel op de knooppunten	216
5. Omgaan met strijd in het verhaal van Anja	217
6. Kracht- en doelgericht werken in dialoog	220
7. Versterkende technieken voor dit actieproces	223
Hoofdstuk 13 · De meerwaarde van krachtgericht groepswerk	<u>225</u>
1. Ingrediënten van krachtgericht groepswerk	225
2. Minimale randvoorwaarden voor krachtgericht groepswerk	226

3. <i>Effecten van krachtgericht groepswork voor cliënten</i>	229
4. <i>Empowerment voor de hulpverleners en de organisatie</i>	233
5. <i>Taken en kwaliteiten van de groepswerker</i>	234
Hoofdstuk 14 · <i>Het afronden van een hulpverleningsrelatie</i>	<u>241</u>
1. <i>Hulpverlening afronden: een verschil in perceptie</i>	241
2. <i>Afronding als een proces</i>	243
3. <i>Een warme, zorgvuldige overdracht</i>	251
4. <i>Nazorg</i>	252
5. <i>Een onderbroken hulpverleningsrelatie voortzetten</i>	255
6. <i>Afronding is geen luxe</i>	258
Besluit · <i>Krachtgerichte hulpverlening waarmaken</i>	<u>259</u>
Bibliografie	<u>267</u>
Bijlagen	<u>271</u>
1. <i>Even voorstellen. De ploeg van Bind-Kracht</i>	271
2. <i>De focusgroepen van het project Bind-Kracht in Armoede</i>	273
3. <i>De stuurgroep van het project Bind-Kracht in Armoede</i>	274
4. <i>Balansmodel van Kind@Gezin met aandacht voor risico- en beschermende factoren op micro-, meso- en macroniveau</i>	275

Een dank je wel!

Bind-Kracht werkt dankzij het engagement van een hele ploeg mensen. Het lijkt een positief virus, dat zich snel verspreidt. Dat is de verdienste van een groeiende groep van enthousiaste medewerkers. Die willen we hier even in de kijker plaatsen.

Bind-Kracht wordt uitgedragen door een visierijke en geïnspireerde ploeg van trainers. Marnic, Carine, Inez, Yola, Luc, Sophie en Aafje gaan ervoor, elk met de eigen stijl en kracht. Dat levert soms pittige discussies op en zorgt ervoor dat Bind-Kracht zich op een dynamische manier blijft ontwikkelen.

Zij worden in hun taak bijgestaan door een groeiende groep van coaches, die met een groot engagement en vertrouwen steeds weer paraat staan om de vormingen de eigen Bind-Krachtkleur te geven. Zij zorgen voor 'de klik', voor een bijzondere dimensie van respect, voor een inkijk in het leefwereldperspectief, voor een meer diepgaande dialoog en soms ook voor vuurwerk. Ze durven zich kwetsbaar opstellen, waardoor ze dat ook afdwingen van de andere kant. Dat is niet gemakkelijk, en soms heel zwaar en confronterend. Samen op weg gaan is niet altijd even gemakkelijk, maar we leren ontzettend veel van elkaar. Jullie openheid en kritische blik is verrijkend voor het Bind-Krachtverhaal. Dankjewel, Monique, Melina, Wim, Brenda, Marleen, Kristien, Marie-Louise, Roald, Kathleen en Dirk. Dankjewel, coaches voor jullie enorme inzet! Welkom nieuwe coaches: Sarah, Patrick, Ursula, Hendrik, Joachim en Martine. We merken dat jullie ook jullie plekje vinden in onze dynamiek.

Een bijzonder woord van dank zijn we verschuldigd aan de mensen die de coaches ondersteun(d)en. In de opstartfase heeft Stef Jorissen als groepswerker van Recht-Op het beste van zichzelf gegeven bij het vormen en ondersteunen van de ploeg van coaches. Hij stimuleerde de relatie-ontwikkeling tussen de coaches en de trainers en bewaakte vanuit een positief-kritische ingesteldheid de zorg voor de coaches en de randvoorwaarden om in de Bind-Krachtvormingen een kwaliteitsvolle dialoog en participatie mogelijk te maken. Zijn rechterhand Toon De Rijck, een opgeleide ervaringsdeskundige in de armoede en sociale uitsluiting, heeft samen met May Leenaerts de ploeg van coaches verruimd en momenteel blijft hij hun steun en toeverlaat. Hij verzorgt vanuit het project Armoede-In-Zicht mee de opleiding van de nieuwe coaches, organiseert intervisiemomenten voor de ploeg en is hun ombudsman. Dank je, Stef, Toon en May, voor jullie ondersteunende inbreng!

Helemaal achter de schermen zitten de deelnemers van de focusgroep van hulpverleners en vrijwilligers en de leden van de stuurgroep. De focusgroep toonde zich als een groep van kritische lezers, die onze schema's bediscussieerden, onverstanebare formuleringen bijstuurden en extra voorbeelden uit hun eigen praktijkervaring toevoegden. De stuurgroep ondersteunde onze ambitie, keek positief-kritisch toe op de ontwikkelingen en sprong in de bres als we dreigden vast te lopen. Dankjewel voor jullie interesse en steun!

Een woord van dank ook aan de mensen en organisaties die dit samenwerkingsverband financieel mogelijk maken. Cera is, in de figuur van Lies Daenen, een stimulerende en mee-sturende hoofdfinancier, die op het eerste gezicht onrealistische dromen met veel zorg mee helpt te verwezenlijken. Dank ook aan de financiers die via bijkomende steun de kans boden om het project integraal uit te voeren en alle partners de mogelijkheid gaven om volledig voor het project te gaan. De Karel de Grote-Hogeschool maakte mee mogelijk dat de coördinator haar project kon waarmaken. De provincie Antwerpen garandeerde de volwaardige participatie van Recht-Op, Porticus zorgde voor bijkomende financiering voor de praktijkdocenten. Vlaams minister van Welzijn Steven Vanackere ondersteunde het werk van de coaches en maakte de organisatie van de studiedagen mee mogelijk.

Tot slot mogen we ook het ondersteunend thuisfront niet vergeten. Dirk Geldof besteedde net voor de deadline nog heel wat uren aan het nalezen van deze teksten en het toegankelijk maken van onze hersenspinsels voor derden. Caroline Van Poucke zorgde met het kaftontwerp voor een mooie, creatieve inbreng. Beiden zijn een ondersteunende toeverlaat op inhoudelijk en persoonlijk vlak.

Beste Bind-Krachtmedewerkers en -ondersteuners. Jullie zijn belangrijke inspiratoren en ambassadeurs van Bind-Kracht. We hopen met jullie nog een tijd verder op weg te kunnen gaan om samen de hulpverlening aan mensen in armoede te verbeteren.

Kristel Driessens,
Koen Vansevenant,
Tine Van Regenmortel.

Algemene inleiding

Hulpverlening aan mensen in armoede is vaak spanningsvol en zelden evident. Professionele hulpverleners en vrijwilligers ervaren dat het gepaard gaat met veel vallen en opstaan, met even stilstaan of een stapje terugzetten om daarna weer verder te kunnen. Het project 'Bind-Kracht in Armoede' wil hulpverleners en vrijwilligers die op weg gaan met (maatschappelijk) gekwetste mensen ondersteunen. We beogen een kwaliteitsverbetering van de hulpverlening aan mensen in armoede.

Het eerste boek van *Bind-Kracht in Armoede* noemden we een inzichtenboek (Driessens en Van Regenmortel, 2006). Daarin bundelden we wetenschappelijke inzichten over de leefwereld van mensen in armoede en over versterkende en verbindende hulpverleningsrelaties. Sociologe Kristel Driessens en psychologe Tine Van Regenmortel belichtten gevoelige aspecten uit de leef- en ervaringswereld van mensen in armoede: het effect van uitsluitingsprocessen, het leven in sociaal isolement, de verbintenisproblematiek en gehechtheidsstoornissen, het verlies aan controle en de externe beheersingsoriëntatie. Daarnaast was er ook aandacht voor de sterke informele hulp en onderlinge solidariteit en voor de veerkracht van mensen in armoede. Om hulpverleners te ondersteunen in het opvangen van deze mechanismen, vertaalden we het empowermentparadigma naar de praktijk van de hulpverlening en belichtten we spanningsvelden in de hulpverlening aan mensen in armoede. Het boek schetste de voorwaarden voor de opbouw van krachtgerichte en participatieve hulpverleningsrelaties, die leiden tot autonomieverhoging en (re-)integratie.

Op die theoretische kaders uit het inzichtenboek bouwen we nu verder. Dit tweede boek van 'Bind-Kracht in Armoede' is een reflectie- en methodeboek. Hulpverleners en vrijwilligers willen naast inzichten ook werkinstrumenten. Ze willen naast taal om hun praktijk te benoemen, ook inzichten om te gebruiken. Ze willen concrete tips en oefeningen. Ze willen concrete praktijkverhalen als toetssteen voor hun eigen handelingspraktijk. Daaraan wil dit boek tegemoetkomen.

Wat u in handen heeft, is een boek met vele concrete voorbeelden en toepassingen van theoretische kaders, met werkinstrumenten voor de hulpverleningspraktijk, met oefeningen en reflectiemateriaal. Het materiaal is ontwikkeld voor de vormingsprogramma's van Bind-Kracht voor hulpverleners en vrijwilligers. Het werd uitge-

test, getoetst en verfijnd door de ploeg van Bind-Krachttrainers en -coaches samen met vele cursisten, die op een gedreven en enthousiaste manier met het materiaal aan de slag gingen. Het werd ook kritisch doorgelicht en aangevuld door een focusgroep van hulpverleners en vrijwilligers.

In een eerste deel beschrijven we waar Bind-Kracht voor staat, wat de inhoud is van onze vormingspakketten en hoe we daarmee als trainers samen met coaches (mensen in armoede) aan de slag gaan.

In deel twee behandelen we de kernthema's van een krachtgerichte hulpverlening. Vanuit de erkenning van de onmacht van hulpverleners en vrijwilligers, staan we bewust stil bij de visie die de hulpverlening kleurt, bij de leefwereld of binnenkant van mensen in armoede, bij het opnemen van rollen in de hulpverlening en het opbouwen van hulpverleningsrelaties. We reiken reflectie-instrumenten aan om een positieve basishouding te ontwikkelen en om het paradigma van empowerment te vertalen in concrete instrumenten van versterkend en verbindend werken met mensen in armoede.

Het derde deel beschrijft de verschillende fasen in een participatief hulpverleningsproces, dat leidt tot duurzame resultaten. We bespreken het belang van een warm eerste onthaal waarbij een cliënt zich welkom voelt, het herstel van basisrechten en procesmatig op weg gaan met mensen in armoede, integraal en participatief werken met een persoon of gezin in armoede en krachtgericht groepswerk, en een respectvolle en zorgzame afbouw van het hulpverleningsproces.

Dat mag u inhoudelijk van dit boek verwachten. We hopen echter dat het geen leesboek wordt, maar een werkboek waarmee hulpverleners, leidinggevendenden, vrijwilligers en studenten aan de slag gaan, in de Bind-Krachtvormingen én in hun praktijk. We hopen dat het een reflectieboek wordt in supervisies en intervisies, dat het een inspirerend boek mag worden voor teams van professionals en vrijwilligers en een oefeningenboek voor hulpverleners in opleiding. We hopen dat het concrete en bruikbare werkinstrumenten kan bieden voor het evalueren en bijsturen van het eigen handelen als hulpverlener zodat we samen aan de Bind-Kracht in de hulpverlening aan mensen in armoede kunnen werken.

DEEL I

EEN NIEUW VORMINGSCONCEPT

*Je bent niet alleen.
Er zijn nog anderen.
Het leven is soms zwaar.
Het is met vallen en opstaan.
Steeds vechten,
keer op keer.
Ook al zit je heel diep in de miserie.
Denk ook eens aan jezelf.
Halt, stop, roep tegen jezelf.
Ook al valt het zo zwaar.
Doorgaan, niet omkijken,
als je heel diep valt,
zit je vast.
Je bent zo breekbaar als porselein.
Tegenslagen, ziekte, je vraagt er niet om,
om in deze miserie te staan.
De binnenkant is de zelfkant van de maatschappij.
Daar ben je soms heel kwetsbaar.
Je denkt erger kan niet, bescherm jezelf.
Waar haal je de kracht, vraagt men?
Daar weet je geen antwoord op.*

Leen (coach bij Bind-Kracht)

Inleiding

Bind-Kracht is een samenwerkingsverband tussen academici, praktijklectoren van hogescholen en een Vereniging waar Armen het Woord Nemen. Het doel is om de kwaliteit van de hulpverlening voor mensen in armoede te verbeteren. We verbinden de verschillende perspectieven en krachten van hulpverleners, vrijwilligers, cliënten in armoede, academici en praktijklectoren. Hun visies en ervaringen vullen elkaar aan en versterken elkaar. Zo ontwikkelen we een verruimde kijk op armoede en armoedebestrijding. Bind-Kracht verbindt theoretische inzichten met hulpverleningsmethoden en praktijkervaringen. Het resultaat zijn bruikbare werkinstrumenten voor de hulpverleningspraktijk.

Met de boeken van Bind-Kracht kunnen vrijwilligers en hulpverleners individueel of in teamverband aan de slag. Ze vinden er inzicht in de leefwereld van mensen in armoede en hefboomen voor het opbouwen van krachtgerichte hulpverleningsrelaties. Voor verdere ondersteuning ontwikkelden we vormingsprogramma's voor professionele hulpverleners en voor vrijwilligers, waarin de dialoog met mensen in armoede centraal staat.

In het eerste deel van dit reflectie- en methodeboek stellen we Bind-Kracht aan u voor, zoals we vandaag functioneren. In hoofdstuk 1 beschrijven we de missie en krachtlijnen van Bind-Kracht. Waar staan en gaan we voor? Wat zijn onze belangrijkste werkingsprincipes? Wat willen we uitdragen in onze publicaties en vormingen? In hoofdstuk 2 beschrijven we de inhoudelijke opbouw, de leerdoelen en de specifieke werkwijze van de vormingspakketten voor professionele hulpverleners en vrijwilligers. In hoofdstuk 3 reflecteren we over de eigenheid van onze vormingen: het verrijkende samenspel tussen trainers, mensen in armoede als coaches en cursisten. We focussen daarbij op de randvoorwaarden voor een kwaliteitsvolle participatie van mensen in armoede in de vormingen.

Hoofdstuk 1 · Bind-Kracht in Armoede

Bind-Kracht staat voor een visie op armoede en armoedebestrijding, die ondersteunend werkt voor een krachtgerichte hulpverlening in dialoog. In dit hoofdstuk stellen we Bind-Kracht voor. We beschrijven de basisprincipes en krachtlijnen van Bind-Kracht, die we ontwikkelden op basis van literatuurstudie en onderzoekswerk en in dialoog met trainers, mensen in armoede, hulpverleners en vrijwilligers. Aan de hand van het logo verklaren we waar Bind-Kracht voor staat en waar we samen voor willen gaan. Deze basisprincipes vinden een verdere vertaling in tien krachtlijnen, die een leidraad van handelings- en reflectieprincipes vormen voor hulpverleners en vrijwilligers. Het zijn de hefbomen van Bind-Kracht voor een kwaliteitsvolle hulpverlening aan mensen in armoede. In een laatste paragraaf beschrijven we hoe dit alles ontwikkeld werd en hoe we daar zelf verder mee aan de slag gaan.

1. Wat is Bind-Kracht?

Bind-Kracht wil verbindend en versterkend werken. We erkennen de verbintenisproblematiek en afhankelijkheid als essentiële kenmerken van armoede. Veel mensen in armoede hebben nog onvoldoende binding met zichzelf, met anderen, met de maatschappij en met de toekomst. Dat gaat gepaard met (gevoelens van) afhankelijkheid, het verlies van greep of controle op zichzelf, het gezin, de omgeving en de toekomst. Mensen in armoede worden vaak gecontroleerd, worden afhankelijk gemaakt of gehouden, wat hun gevoelens van machteloosheid versterkt.¹

Een hulpverlener of vrijwilliger die aan duurzame armoedebestrijding wil doen, werkt op deze fundamentele kenmerken van armoede. Verbindend en versterkend werken zijn de twee pijlers van Bind-Kracht en het logo toont de samenhang tussen beide.

¹ De draagwijdte van deze kenmerken werd uitgebreid besproken in de delen 3 en 4 van *Bind-Kracht in Armoede. Leefwereld en Hulpverlening* (Driessens en Van Regenmortel, 2006).

Een krachtgerichte hulpverlening werkt verbindend. Door samen met de hulpvrager op zoek te gaan naar zijn veerkracht, door verder te bouwen op de eigen drijfveren, positieve ervaringen, competenties en krachten wordt het zelfbeeld versterkt en wordt de verbintenis met zichzelf hersteld. Dan komt er ook ruimte om verschillende rollen (rol van moeder, vader, zus, dochter, zoon, buurvrouw, werknemer) op een positieve manier op te nemen, om oude banden te herstellen of te versterken, om nieuwe relaties aan te gaan, om nieuwe mensen te ontmoeten, om stappen te zetten in herankering en (re-)integratie. Dan komt er ruimte om een publieke rol (als student, werknemer, vrijwilliger, ...) op te nemen, om zich als actief burger te engageren in een maatschappij, die niet enkel meer ervaringen van uitsluiting oplevert. Het herstel van verbintenissen geeft ook nieuwe kracht.

Mensen worden pas mens in verbondenheid. Verbindend werken is ook versterkend en autonomieverhogend (zie ook Depuydt, Declerck en Deboutte, 2001). In verbondenheid vindt een mens de kracht om te groeien. Een hulpverlener die een verbintenis kan aangaan met een persoon, die is getekend door een leven in armoede, zal versterkend werken. Door samen met hem op weg te gaan, kan er vertrouwen groeien in de hulpverlener, in zichzelf, in de buitenwereld. Die verbintenis kan ervoor zorgen dat de persoon in kwestie zich als mens erkend en gerespecteerd voelt. Dat geeft kracht om de draad weer op te nemen en opnieuw te groeien. Als mensen betekenisvol worden voor anderen en voor de maatschappij, kunnen ze zichzelf ook verder ontwikkelen, meer autonomie verwerven, verantwoordelijkheid opnemen en opnieuw meer greep krijgen op hun eigen leven en hun omgeving.

Kortom: krachtgericht werken geeft verbinding en verbinding geeft meer kracht en autonomie. Daarop werken is voor ons het fundament van een hulpverleningsrelatie met mensen in armoede. Dat is waar Bind-Kracht voor staat en het logo wil dit weerspiegelen.

2. De tien krachtlijnen van Bind-Kracht

In het eerste boek *Bind-Kracht in Armoede. Leefwereld en hulpverlening* vertaalden we deze algemene principes bij wijze van besluit in tien krachtlijnen. Ze vormen de basis van Bind-Kracht en van dit reflectie- en methodeboek. We sommen ze als vertrekpunt kort opnieuw op.

1. *Bind-Kracht stelt empowerment centraal in de strijd tegen armoede en sociale ongelijkheid.*

Empowerment brengt als denk- en handelingskader een fundamentele verandering in het kijken naar sociale problemen en oplossingen. 'Empowerment is een proces van versterking waarbij individuen, organisaties en gemeenschappen greep krijgen op de eigen situatie en hun omgeving en dit via het verwerven van *controle*, het aanscherpen van *kritisch bewustzijn* en het stimuleren van *participatie*' (Driessens en Van Regenmortel, 2006: 101). Hulpverleners die werken vanuit een empowerment-paradigma gaan actief op zoek naar kracht- en steunbronnen bij maatschappelijk kwetsbare personen, groepen of gemeenschappen. Ze verbinden deze met hulpbronnen in de bredere sociale en politieke omgeving.

2. *Bind-Kracht vertaalt empowerment in de hulpverlening als werken aan autonomie in verbondenheid.*

Empowerment stimuleert de eigen mogelijkheden en biedt ondersteuning en versterking waar nodig. We gaan uit van een fundamentele afhankelijkheid tussen mensen waarbij iedereen streeft naar autonomie, maar steeds in verbondenheid met anderen. Vijf pijlers zijn noodzakelijk om dit in de hulpverlening te verwezenlijken: een krachtenperspectief, een hulpverleningsrelatie gekenmerkt door betrokkenheid, gelijkwaardigheid en wederkerigheid, een ondersteunende en schakelende hulpverlener, een competente en empowerende organisatiecontext en ten slotte vraaggestuurd cliëntoverleg.

3. *Bind-Kracht ziet relationele gelijkwaardigheid als basis van de kracht van de hulpverleningsrelatie.*

Typend voor elke hulpverleningsrelatie is de ongelijkheid tussen hulpvrager en hulpverlener. Inhoudelijke ongelijkheid is daarbij niet problematisch. Mensen in armoede verwachten een hulpverlener die als gids kennis overdraagt en hen aan hun recht(en) laat komen, iemand die als vakman hun handelingscompetenties versterkt en als belangenbehartiger hun handelingsmogelijkheden verruimt. Daarnaast verwachten ze ook een ondersteuner-stimulator, die lichtpuntjes blijft zien, die een sleutel tot verandering brengt en hen tot hun recht laat komen.

Wat mensen in armoede wel als problematisch ervaren, is de relationele ongelijkheid in de hulpverlening. Een hulpverlener met een afstandelijke, bureaucratische of paternalistische opstelling maakt en houdt mensen afhankelijk en versterkt (het gevoel van) controleverlies. Daarom pleit Bind-Kracht voor een nabije, warme en gepersonaliseerde relatie met een emancipatorische dynamiek. Mensen in armoede zoeken naar gelijkwaardigheid op relationeel niveau en gaan gemakkelijker op weg met een hulpverlener die zich ook als mens durft te tonen. Instrumentele hulpverlening mislukt vaak als de expressieve dimensie ontbreekt. Interventie én presentie gaan in een krachtgerichte hulpverlening hand in hand.

4. Bind-Kracht betekent zich verbinden met de leefwereld van mensen in armoede, wat ruimte schept voor de kracht van het verschil.

Door zicht te krijgen op de leefwereld van mensen in armoede, kan een hulpverlener bepaalde gedragingen, houdingen en weerstanden beter kaderen, de effecten van uitsluiting en de diepe kwetsuren leren kennen. Hij zal ook rekening houden met betekenisgevende rollen, de veerkrachtmechanismen ontdekken en kunnen aansluiten bij de drijfveren en wensen van de hulpvrager. Door open te staan voor dit ‘anders-zijn’, het durven te bevragen en leren begrijpen, en door het confronteren met de eigen waarden en normen wordt de kracht van het verschil duidelijk. Hulpverleners en hulpvragers kunnen veel van elkaar leren door samen op weg te gaan. Ze kunnen elkaar versterken als er ruimte komt voor wederkerigheid in een hulpverleningsrelatie.

5. Bind-Kracht heeft oog voor psychologische processen en hun invloed op structureel vlak.

Een krachtgerichte kijk op mensen in armoede staat centraal in Bind-Kracht. Het concept ‘veerkracht’ staat voor het vermogen van een persoon of een systeem om zich positief te ontwikkelen ondanks moeilijke levensomstandigheden. Dat is een belangrijke conditie van empowerment en het appel erop is de sleutel tot een krachtgerichte hulpverlening. Een veilige gehechtheid en interne beheersingsoriëntatie vormen belangrijke bouwstenen voor veerkracht. De omgeving heeft ook hier verantwoordelijkheid. Ze kan kansen bieden op positieve identiteitsvorming en rolverwerving, de ‘tweede klap’ (bijvoorbeeld de vernedering en uitsluiting die met armoede gepaard gaan) vermijden, warme plekken, groepen en steunfiguren creëren of mogelijkheden scheppen tot ‘geven’.

Daarnaast zijn er ook de kwetsuren van mensen in armoede en de achterliggende psychologische mechanismen waarmee hulpverleners rekening moeten houden zonder mensen in armoede te beschuldigen of armoede te individualiseren. We benadrukken integendeel het belang van de context en ervaringen bij de ontwikkeling van stoornissen én zien steeds mogelijkheden tot verandering en groei.

6. Bind-Kracht ontwikkelt zich via gepaste rolcombinaties tussen hulpvragers en hulpverleners.

Binnen een hulpverleningsrelatie nemen hulpverlener en hulpvrager een rol op. Het is de taak van de hulpverlener om flexibel om te gaan met zijn rol en te streven naar een gepaste rolcombinatie, die geen kwetsuren toevoegt maar integendeel duurzame resultaten biedt. Sommige hulpvragers hebben niet meer nodig dan een redder of een rituele zorgverstrekker die hen terug op de sporen zet via een korte interventie (routinematig of op maat). Bij hulpvragers die op hun autonomie staan of die een aantal vaardigheden nooit kunnen beheersen, is wat rust en stabiliteit in hun situatie vaak het beste wat ze (op dat moment) kunnen bereiken. Deze hulpvragers hebben